

A levéltár anyagát messzemenően felhasználták az Erdélyi László – Sörös Pongrácz szerkesztésében megjelent *A pannonhalmi Szent Benedek Rend története* I – XII. kötetének (Bp., 1902 – 1916.) munkatársai. A pannonhalmi és a tihanyi alapítólevéllel a szakirodalom sokoldalúan foglalkozott.

A levéltár anyaga előzetes jelentkezés esetén bármikor, egyébként szerdai napokon kutatható. A zavartalan munkavégzéshez megfelelő szoba áll a kutatók rendelkezésére, ahol filmek, reprodukciók is készíthetők. Ugyanitt megtalálhatók a legfontosabb kézikönyvek is, de szükség esetén a 300 000 kötetes főkönyvtár állománya is használható.

Ferences Levéltár

1024 BUDAPEST, Mártírok u. 23. Tel.: 358-594

A gyöngyösi ferences kolostorban, mely az 1370-es években épült, őrizték 1526 – 1541 között, majd később 1770-től 1900-ig a legnagyobb magyar ferences tartománynak, a szalvatoriánus provinciának iratanyagát, mert Gyöngyösön volt a szalvatoriánus provincia központja. 1900-ban a római Szentszék megszüntette a szalvatoriánus tartományt és a gyöngyösi rendházat a kapisztránus provinciának adta át. A gyöngyösi rendházban őrzött értékes levéltári anyag a helyén maradva a kapisztránus tartományfőnökség birtokába került. 1912-ben a budai kolostorból Gyöngyösre helyezték át a kapisztránus tartományfőnökség székhelyét. Ezzel a kapisztránus tartományfőnökség levéltára is Gyöngyösre került. A kapisztránus tartományfőnökség irataival együtt Gyöngyösre vitték a kapisztránus provincia elődjének, a bosnyák-bányavidéki rendtartománynak iratait is. A kapisztránus tartomány ugyanis a bosnyák-bányavidéki provincia magyarországi rendházaiból jött létre 1757-ben.

A budapesti kolostor könyvtárában, mely a rendházzal együtt 1833 – 1836-ban épült, őrizték a török kiűzése után létesült ferences kolostorok, így az 1785-ben II. József rendeletére elvett budai vízivárosi rendház és plébánia, továbbá a Mártírok úti, kezdetben ágostonos, 1785-től ferences kolostor és plébánia levéltári anyagát. 1969-ben a korábban Gyöngyösön őrzött és a Mártírok úti rendház könyvtárában őrzött iratanyag egyesítésével jött létre a Ferences Levéltár.

A levéltár anyagának terjedelme 40 folyóméter. A legrégebbi irat 1261-ből származik, és ezzel a IV. Sándor pápa által kibocsátott bullával együtt 112 Mohács előtti oklevél van a levéltár birtokában.

A levéltár iratanyagának első fondfőcsoportjába a négy rendtartomány tartományfőnökségének fondjai tartoznak.

A szalvatoriánus rendtartomány (ebbe tartoztak a Felvidék és az Alföld nagyobbik részének kolostorai) tartományfőnökségének fondjában rendeletek (1629 – 1899), hivatalos levelezés (1564 – 1900), körlevelek (1663 – 1884),

 Sicutimus Pasha Potempum Turcarum
 Imperatoris Rudolphi et Hungariorum
 Carissimus et admittentiam et supplicatione Religiosorum
 Fratrum Ordinis S. Augustini de asserant in claustris
 de Jazberen elegit liberos omnes fratres in claustris
 dignam ut dicitur monachum digne profertur in claustris
 eorum memorati Jazberen. Genes ac Zegadum ut libere
 ac alij pauore et metu diuina exorere possent seruicia
 erudi ac radum de claustris ad claustrum hauerunt transferre
 Quo circa inclinat supplicationibus eorundem fratrum
 vobis vniuersis et singulis Egregijs et obilitibus Thomis
 Sauriaris et quibus aliorum et status et condonarijs re-
 militaris homibus in hoc regio Hungarie subditiore
 Potempum Turcarum Imperatoris Thomam nri elemosiam
 ex parte reliqua putes tras unas vniuersis ac ita qual sanguis
 et misericordia. Omittit et mandamus. ut memoratis fratribus
 nichil ex vobis molestus esse presumat aut audiant quoniam
 bene se uore colam pr. Equari modis omnibus debeat et tanquam
 puelius puelius ex mian respectus vultus Rudolphi
 Imperatoris Anno Domini 1564

A budai pasa oltalomlevele ferencesek részére 1564-ből

a rendtartomány központi vezetősége üléseinek (1659–1899), a személyi ügyeknek (1622–1899) és a gazdasági ügyeknek (1622–1899) iratai találhatóak meg.

A bosnyák-bányavidéki rendtartomány tartományfőnökségének fondja körlevelekből (1712–1757), a tartományfőnöki hivatal (1611–1757) és a személyi ügyek (1741–1743) irataiból áll.

A kapisztránus rendtartomány (Duna menti és a Dráva–Száva keleti részének kolostorai) tartományfőnökségének fondja rendeletekből (1757–1912), hivatalos levelezésből (1894–1935), körlevelekből (1757–1900), a rendtartomány központi vezetőségi üléseinek (1771–1914), tartományfőnöki hivatalának (1757–1950), a személyi ügyeknek (1757–1950) és a gazdasági ügyeknek (1757–1950) irataiból tevődik össze.

A ladiszlaita rendtartomány (1661-től Horvátországban) főnökségének irataiból csupán a körlevelek (1857–1902) maradtak meg.

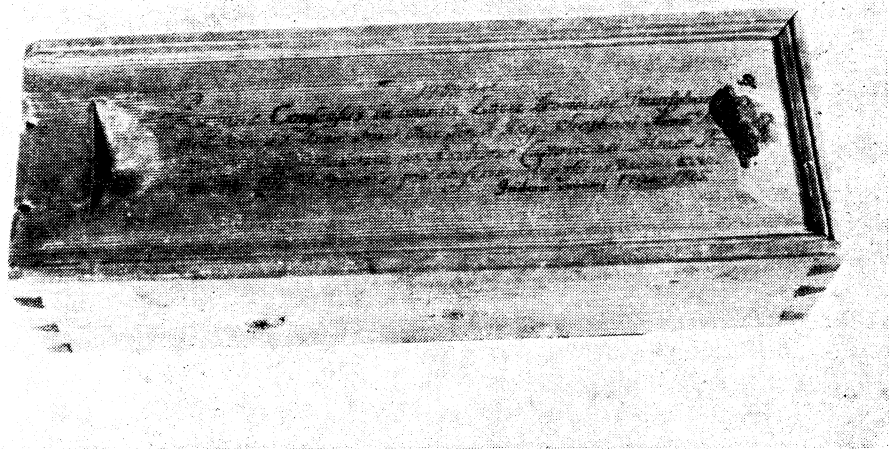
A második fondfőcsoportban 54 rendházból, illetve ferences plébániáról begyűjtött iratok találhatóak. Ezek legtöbbször csak töredékes iratanyaga került be a levéltárba, s viszonylag teljes, éppen ezért helytörténeti szempontból is igen értékes iratanyaggal két kolostor és egy plébánia van képviselve a levéltárban: a Buda-Mártírok úti (országúti) rendház (1785–1950) és ferences plébánia (1785–1950), továbbá a kecskeméti ferences rendház (1659–1950). A Mártírok úti kolostorral és plébániával kapcsolatban érdemes megemlíteni a „Collectanea diversorum” elnevezésű kötetsorozatot, amely

a Buda-Vízivárosi és Buda-Mártírok úti kolostorokra és ferences plébániákra vonatkozó okmányokat, levelezéseket stb. tartalmazza 11 kötetbe kötve.

Nemcsak ennek a fondfőcsoportnak, de az egész levéltárnak egyik legértékesebb, főleg sok helytörténeti adatot tartalmazó darabjai a következő **historia domus** kötetek: Andocs (1944–1949), Buda-Országúti Ágostonos kolostor (1734–1782), Buda-Vízivárosi és Mártírok úti kolostor (1731–1950), Csongrád (1937–1950), Debrecen (1943–1950), Eger (1730–1791, 1845–1928), Gyöngyös (1764–1814, 1886–1934), Hatvan (1929–1949), Jászberény (1742–1937), Kecskemét (1759–1950), Mátraverebély (1757–1950), Mohács (1830–1912), Pécs (1776–1918), Salgótarján (1927–1950), Simon-tornya (1900–1950), Szécsény (1739–1784, 1880–1950) és Vác (1719–1797).

A **gyűjtemények** közül messze kiemelkedik a **Mohács-előtti oklevelek** gyűjteménye. A 112 Mohács-előtti oklevél fele pápai bulla. Ezek és a különféle egyéb egyházi és világi hatóságoktól kiállított oklevelek részben az obszerváns (az eredeti szigorú szabályzathoz ragaszkodó) kolostorok alapításával, a magyar obszerváns vikáriátus létesítésével, továbbá a konventuális (nagy konventjeik fenntartására ingatlannal rendelkező) ferencesektől történő kolostorelvételekkel és az obszervánsoknak való átadásával foglalkoznak. A felsoroltakon kívül sok Mohács-előtti oklevél tárgya még különböző búcsúk engedélyezése, kiváltságok nyújtása, tilalmak felállítására, büntetések kilátásba helyezése és egyéb, főleg személyekre vonatkozó rendelkezések. Az öt királyi oklevél egy kivételével ferences vonatkozású.

A gyűjtemények értékes része még a **Jakosich tartományfőnök**, majd Kaizer Nándor rendi levéltáros által 1708–1889 közötti időszakban összegyűjtött és közel 80 kötetbe rendezett iratanyag, mely régi oklevelek másolatain kívül sok eredeti okiratot, állami és egyházi hatóságok rendeleteit, illetve

Iratartó doboz a Ferences Levéltárban 1753-ból

ezek másolatait, levelezéseket, vagyoni és személyi kimutatásokat, névtárat, történelmi adatokat és egyéb érdekességeket, így pl. képeket, térképeket, címer- és pecsétmásolatokat stb. tartalmaz. Ebben a Jakosich-féle gyűjteményben, a 33-ik kötetben található Martinovics Ignácnak 13 levele, továbbá a vele kapcsolatos levelezések és fogalmazványok egy része is. Ugyancsak a Jakosich-féle gyűjteményhez tartozik a Bulgáriában működő ferencesek történetét és az ezzel összefüggő politikai és társadalmi eseményeket tárgyaló Archívum Tripartitum Inclitae Provinciae Bulgariae... című vaskos kötet, mely 1764-ben készült.

A Ferences Levéltár gyűjtőkori illetékességébe tartozó irategyüttesek közül jelenleg az egyes kolostrokkal kapcsolatos igen sok irat még a megyei levéltárak őrizetében van, így pl. a szécsényi rendház 1600–1943. évi iratanyagának tetemes része, melyben a rendház belső életére és gazdálkodására vonatkozó iratokon kívül a letétként elhelyezett különféle uradalmi gazdasági iratok gyűjteménye is megtalálható, a Nógrád megyei Levéltár kezelésében van. A Mariánus rendtartomány iratait a Magyar Országos Levéltár őrzi.

A Ferences Levéltár a Jakosich-féle gyűjtemény kivételével csak a fondok és azok állagainak szintjéig rendezett. A levéltárnak eddig a fondjegyzéke és a Jakosich-féle gyűjtemény repertóriumra készült el. A bővebb segédletek hiánya azonban – a levéltári anyag kis terjedelme miatt – a kutathatóságot nem akadályozza.

A levéltárban kedden és szerdán 9–16 óra között, előzetes megbeszélés alapján egyéb időpontban is lehet kutatni.

Piarista Levéltár

1088 BUDAPEST, Mikszáth Kálmán tér 1. Tel.: 330-701
(Levélküldemények: 1444 Budapest; Pf. 266.)

A Piarista Levéltár a XVII. században hazánkban meghonosodott Kegyes-tanítórend (Ordo Scholarum Piarum) központi kormányzatának levéltárából alakult ki. A rendi levéltárak ügyét különböző rendi és általános egyházi intézkedések szabályozták. Legjelentősebbek ezek közül az 1637. évi egyetemes káptalan és XIII. Benedek pápa 1727. július 14-én kiadott Maxima vigilantia kezdetű brevéjének előírásai. Ez utóbbinak intézkedéseit bevették a rendi szabályzatba, s így hosszú időn át alapja lett az egységes rendi iratkezelésnek. A rendelkezések külön szólnak az egyes rendházak és a rendtartományi, központi levéltárak megőrzendő iratairól és ezek kezeléséről. A kétféle anyag azonban a XIX–XX. században megélnéült provincia-történeti kutatások kapcsán keveredett: az egyes rendházak sok jelentős okmánya (alapítólevelek, historia domusok stb.) a központi levéltárba kerültek. Ilyen irányban hatottak a rendházak státuszában 1919, 1945 és 1950 után beállott változások is. Az 1950-ben megszűnt rendházak irataiból